

biuro: wojskowej Służby Polek
7-100 Toruń, ul. Podmurna 93, tel. 0048 56 65 22 186
e-mail: fapak@wp.pl; www.zawacka.pl
NIP 956 16 25 127; REGON 870502736
KRS 00000 41692
Nr r-ku 82 1090 1506 0000 0000 5002 0244

10. 2008 - A. Witk - zaobrazenie

MEMORIAL

General Marii Wittek

GL
Kielce-Radom

mjr⁺ WOLFF Helena
ps. "Anka", "Doktor Anka"

3831/WSK

SPIS ZAWARTOŚCI TECZKI — ⁺ WOLFF Helena
ps. „Anka”, „Doktor Anka”
T. 3831/WSK

I/1. Relacja —

I/2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące osoby relatora —

I/3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące osoby relatora —

II. Materiały uzupełniające relację ✓ k. 45. 1-4

III/1 – Materiały dotyczące rodziny relatora —

III/2 – Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III/3 – Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III/4 – Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945 r. —

III/5 – inne... —

IV. Korespondencja —
.....
.....
.....
.....

V. Nazwiskowe karty informacyjne ✓

VI. Fotografie ✓ ksero

II Materiały uzupełniające relację

- J. Duda, Wokółrona Helena [w:] Sylwetki kobiet-soldatki
pod red. K. Kabzińskiej, Toruń 2003, rps (kopia), k. 4, s. 1-4

żadnym zwrotem na siebie nie umniejszała tej ofiary świętej [...]. Moje życie już teraz całkowicie jest w niebie, ale ludzkie serce cierpi niewypowiedzianie [...]. Mam nadzieję i prawie pewność, że wszyscy trzej są w niebie [...]. Pragnę tylko jak najprędzej być z nimi, ale przede wszystkim, by się spełniła nade mną doskonale przenajdroższa Wola Boża. Błagam o modlitwę” (List J. Włodarkiewiczowej, APSCW). Wkrótce, bo 30 września 1943 r., została stracona w ruinach getta.

Krystyna Śmigiel RSCJ

APAN Oddz. Kraków, Kwestionariusze, Zespół Badawczy Oświaty w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945, Z. Włodarkiewicz, sygn. K II-17 j.a. W-93 (IV/109); APSCW, Akta personalne;teczka s. Włodarkiewicz Zofii. Listy Zofii do matki, sierpień 1939, rkps, list J. Włodarkiewiczowej do zakonnicy Sacré Coeur, maj 1943, rkps, Relacje zakonnice okresu okupacji, s. J. Skudro, 2000, rkps; C. Chlebowski, „Wachlarz”. *Monografia wydzielonej organizacji dywersyjnej Armii Krajowej wrzesień 1941–marzec 1943*, Warszawa 1985, s. 44, 57, 85; *Encyklopedia Powszechna PWN*, t. 6, Warszawa 1997; A. K. Kunert, *Słownik biograficzny konspiracji warszawskiej*, t. 1, Warszawa, s. 160, 161; K. Malinowski, *Tajna Armia Polska – Znak – Konfederacja Zbrojna*, Warszawa 1985, s. 26, 36, 70, 72, 164–166; *Pamięci ppłk. Włodarkiewiczza*, Kierunki 1984, nr 6; *Słownik uczestniczek walki...*, Warszawa 1988, s. 429; L. Wanat, *Pisarze na Pawiaku*, Kierunki 1973, nr 33.

Wolffówna Helena (1915–1944) „Anka”, „Doktor Anka”, mjr AL, członek Sztabu Głównego GL, szef służby sanitarnej Obwodu II Kielce–Radom i I Brygady AL im. Ziemi Kieleckiej, lekarz.

Urodziła się 2 marca 1915 r. w Warszawie w zamożnej rodzinie pochodzenia niemieckiego spolonizowanej od wielu pokoleń. W czasie okupacji jej rodzice nie podpisali volkslisty. Jej dziad, Jan Wolff, a po nim jej ojciec Władysław byli właścicielami wytwórni wędlin przy ul. Pawiej 49 oraz trzech sklepów masarskich (przy Placu Trzech Krzyży 13, Muranowskiej 19 i Świętokrzyskiej 34). Matka z d. Szmajke zajmowała się domem i wychowaniem trojga dzieci: Heleny i jej młodszego rodzeństwa, tj. Władysławy (1916) oraz Tadeusza (1920), którzy szczęśliwie przeżyli wojnę. Po wojnie brat pracował jako technik przeróbki mięsa, siostra natomiast w centrali handlowej. Helena ukończyła w Warszawie gimnazjum I. Kowalczykówny i J. Jaworkówny w 1931 r. Zamierzała zostać pielęgniarką. Pod wpływem nalegań rodziców wstąpiła jednak na medycynę. Studia rozpoczęła na Uniwersytecie w Poznaniu. Kontynuowała je na Uniwersytecie War-

szawskim im. J. Piłsudskiego aż do ukończenia w systemie tajnym. Staż dyplomowy odbyła w II Klinice Chorób Wewnętrznych i 23 czerwca 1941 r. uzyskała prawo wykonywania praktyki lekarskiej.

Od wczesnych lat życia interesowała się sprawami społecznymi. Podczas studiów w Warszawie związała się z młodzieżą lewicową, stając się członkiem Organizacji Młodzieży Socjalistycznej „Życie”. Aktywnie działała w Kole Medyków. Początkowo była to działalność charytatywna prowadzona na Annopolu, jednej z najbiedniejszych dzielnic Warszawy. Przebywając na obozie studenckim na Łemkowszczyźnie zaprzyjaźniła się z tamtejszymi mieszkańcami. Poznała trudne życie wsi polskiej. Kontakt z biedą i świadomość braku perspektyw dla najuboższych umocniły jej przekonania lewicowe. Hołdowała ideałom sprawiedliwości społecznej. Pod zarzutem uprawiania nielegalnej działalności komunistycznej została zatrzymana przez policję i osadzona w więzieniu przy ul. Daniłowiczowskiej w Warszawie, ale dzięki usilnym staraniom rodziny po miesiącu wyszła na wolność i wróciła na studia.

We wrześniu 1939 r. Helena ratowała rannych i chorych, wynosząc ich z płonącego budynku szpitala św. Ducha. W latach 1940–1941 pracowała w klinice Szpitala Wolskiego przy ul. Płockiej (obecnie Instytut Gruźlicy).

W latach 1940–1941 należała do tajnego Komitetu Porozumiewawczego Lekarzy Socjalistów i Demokratów. W 1942 r. wstąpiła do PPR i stała się żołnierzem GL. Pod pseudonimem „Doktor Anka” zajmowała się służbą sanitarną w sztabie głównym GL. Zagrożona aresztowaniem wyjechała na polecenie sztabu w lipcu 1943 r. na Kielecczyznę, gdzie została szefem sanitarnym i członkiem sztabu III Obwodu GL Kielce–Radom.

Gdy „Anka” rozpoczynała swoją pracę na terenie Kielecczyzny, służba sanitarna w oddziałach partyzanckich nie była jeszcze dobrze zorganizowana. Z uwagi na wymogi konspiracji opieka lekarska polegała głównie na rozmieszczaniu rannych i chorych gwardzistów po wsiach pod opieką nisko wykwalifikowanych sanitariuszek, rzadziej – miejscowych lekarzy. W tych warunkach najważniejszym zadaniem było wyszkolenie licznej kadry sanitariuszek. „Anka” organizowała kursy sanitarne nie tylko dla GL, ale i dla oddziałów i placówek Batalionów Chłopskich współdziałających z GL, np. we wsi Rosochy. Bywało i tak, że ciężiej rannych musiano rozmieszczać w szpitalach, celem dokonania operacji i ratowania życia. Zorganizowano więc sieć kontaktów konspiracyjnych z kierownictwem szpitali, z lekarzami, z pielęgniarkami i z szeregiem osób mogących pomóc w takich sytuacjach. Nawiązywaniu takich kontaktów sprzyjała osobowość „Anki”.

Niewysoka, jasna blondynka o miłej uśmiechniętej buzi, posiadała rzadki dar przekonywania. Miała wesołe usposobienie, ładnie i chętnie śpiewała. Życzliwa dla ludzi, w razie potrzeby niosąca ofiarną pomoc, zyskała sobie wielu przyjaciół wśród towarzyszy broni i ludności cywilnej. Miała bardzo wielu przyjaciół w Warszawie, a w tym również bliskiego jej mężczyznę, z którym w przyszłości po wojnie planowała założyć rodzinę. W czasie zmagania z oku-

II/3

paniem „Anka” żyła jednak przede wszystkim idea walki o Polskę niepodległą i sprawiedliwą dla wszystkich obywateli. Swoje prywatne życie i sprawy pozostawiła na okres po wojnie.

Mimo sprzeciwu dowództwa, obawiającego się o jej bezpieczeństwo „Anka” wyjeżdżała do Warszawy co pewien czas, aby porobić zakupy i zaopatrzyć swój obwód w materiały opatrunkowe oraz leki. Koszty często pokrywała z własnych środków. Pomoc w tym zakresie uzyskiwała również od zaprzyjaźnionych lekarzy i aptekarzy w swym obwodzie. Nieocenioną wartość miały m.in. dostarczone przez nich we wrześniu 1944 r. z Zagnańska narzędzia chirurgiczne, tak potrzebne w tym gorącym okresie starć i walk z Niemcami.

Pomimo absorbującej pracy organizacyjnej, szkolenia sanitarnego, opieki nad rannymi i chorymi partyzantami „Anka” udzielała także porad lekarskich i niosła pomoc ludności cywilnej. Stała się jedną z najpopularniejszych postaci kieleckiej konspiracji.

Była bardzo odważna. Brała udział w akcjach bojowych, zgodnie z przekonaniem, że w miarę możliwości lekarz winien być obecny na miejscu walki. Toteż najczęściej przebywała w oddziałach leśnych lub w sztabie I Brygady AL im. Ziemi Kieleckiej, którą dowodził kpt. Henryk Połowniak „Zygmunt”, i w której pełniła funkcję szefa sanitariatu.

W styczniu 1944 r. GL przekształciła się w Armię Ludową podporządkowaną Krajowej Radzie Narodowej. Do AL dołączyły różne samodzielne grupy i oddziały partyzanckie. „Doktor Anka” działała nie tylko jako szef służby sanitarnej AL, ale brała też czynny udział w pracach sztabowych, m.in. w rozmowach i kontaktach z władzami innych formacji np. AK lub BCh. W sierpniu 1944 r. wraz z trzema innymi oficerami sztabu III obwodu AL wzięła udział w rozmowach z dowódcą 4. pułku piechoty Legionów AK na Kielecczyźnie mjr. Józefem Włodarczykiem „Wyrwą”, dotyczących współdziałania w walce przeciwko Niemcom. Swoim autorytetem wzbudzała ogólny szacunek.

W maju 1944 r. nawiązała kontakt z sowieckimi jeńcami wojennymi, przebywającymi w obozie w Kielcach. Dzięki zorganizowanej przez nią pomocy pięćdziesięciu sześciu z nich (oficerów i żołnierzy) zdołało uciec. Po zdobyciu broni krótkiej, automatycznej, granatów i amunicji grupa ta przedarła się do lasów ostrowieckich i dołączyła do oddziałów AL. Jak pisze we wspomnieniach M. Janic, do lasów przeprowadziła ich „Doktor Anka”. Za tę świetnie przygotowaną i przeprowadzoną akcję została awansowana do stopnia kapitana.

Jesienią 1944 r. Kielecczyzna stała się terenem przyfrontowym, nasyconym oddziałami wojsk niemieckich. Sytuacja była bardzo trudna. Wzmogły się obławy i pościgi za partyzantami. W nocy z 29 na 30 października „Doktor Anka” wraz z grupą 16 osób z AL została okrążona przez Niemców w okolicy wsi Maziarze. Podjęto decyzję przedarcia się i schronienia w lesie na Krynkach. By tam dotrzeć, należało pod ostrzałem przebiec las, przepłynąć się przez rzekę Kamienną i przeskoczyć szeroki trakt prowadzący z Ostrowia do Iłży. Gdy partyzanci dotarli na wyznaczone miejsce, okazało się, że nie ma wśród nich „Doktor

Anki”. Powrót i poszukiwania nie były już możliwe. Z relacji świadka, nadleśniczego z Marcul, p. Mroczkiewicza wiadomo, że „Anka” ostrzeliwała się Niemcom. Ciężko ranna dostała się w ręce wroga i została przeniesiona do leśniczówki w Marculach. Po opatrzeniu pięciu ciężkich ran została zrewidowana, ale Niemcy niczego przy niej nie znaleźli. „Doktor Anka” leżąc w lesie, ciężko ranna, zdołała jeszcze wyrzucić tajne meldunki oraz klisze, wykonane przez Mieczysława Róg-Swiostka, które miała przekazać sztabowi. Ten wspaniały czyn w sytuacji rzeczywiście przedśmiertnej i wielki hart ducha pozwoliły organizacji oraz wielu towarzyszom broni uniknąć dekonspiracji i wielkich strat w ludziach. Podczas przesłuchania „Anka” kilkakrotnie traciła przytomność. Jej godne zachowanie i opór przeciwko zdradzeniu czegokolwiek wzbudziło szacunek nawet u oficerów niemieckich. Zmarła 31 października 1944 r. Została pochowana przy drodze biegnącej w kierunku Brodów Iłżeckich.

Za swą ofiarną pracę i bohaterstwo pośmiertnie awansowano ją do stopnia majora oraz odznaczono Krzyżem Orderu Grunwaldu II klasy. W maju 1946 r. zwłoki Heleny Wolff zostały ekshumowane i przeniesione na cmentarz w Iłży. Jej symboliczny grób-inskrypcja znajduje się na cmentarzu augsbursko-ewangelickim w Warszawie w grobowcu rodziny Wolffów.

W miejscu, gdzie „Doktor Anka” poległa, przy trakcie Brody-Iłża ustawiono kamień z tablicą upamiętniającą jej bohaterstwo. W 1952 r. w 10. rocznicę powstania PPR, w holu Instytutu Onkologii (d. Instytut Radowy) przy ul. Wawelskiej w Warszawie odsłonięto tablicę ku jej czci. Imię „Doktor Anki” nadano czterem szpitalom: w Iłży, Gdańsku, Sierakowie Wielkopolskim i Krakowskiemu Szpitalowi Specjalistycznemu na Czerwonym Prądniku (obecnie szpital im. Jana Pawła II). Jej imieniem nazwano także sanatorium wojskowe w Busku Zdroju oraz licea pielęgniarskie w Warszawie, Łodzi i Mikołowie.

Janina Duda

Relacja por. S. Stefańskiego, Warszawa 2001 (w zbiorach J. Dudy); J. Duda, *Helena Wolff*, *Głos Kombatanta Armii Ludowej* 2001, nr 4; I. Hankiewicz, *Biblioteka Żołnierza*, Warszawa 1945, s. 33–35; M. Janic, *Idą partyzanci*, Warszawa 1970, s. 28, 30–32, 28, 69, 75, 135–139, 144–147, 179, 198, 199, 208, 211, 217, 220–225, 229–232; *Ludzie, fakty, refleksje, wspomnienia płk. Sęka-Nałęckiego*, Warszawa 1961, s. 140, 141; *Słownik biograficzny lekarzy i farmaceutów ofiar II wojny światowej*, t. 1, Wrocław 1997, s. 464–466; *Słownik uczestniczek walki...*, Warszawa 1988, s. 433; I. Strzelecka, *Kobiety w Gwardii i Armii Ludowej*, w: *Służba Polek...*, cz. 2, Toruń 1998, s. 296.

T. 3831/WSK

AL
Kielce-Radom

* WOLFF Helena
ps. „Anka”, „Doktor Anka”

✓ Nazwiskowe karty informacyjne, k-12

i

AK
AL - okr.
Radom

dr Wolff Helena "dr Anka"

Była lekkiem-asystentem na oddziale
doc. M. Roguskiego. Zginęła w partyzantce
AL na Wielkoczyźnie w 1944r.

"Szpital dobrej woli - Szpital wolności 1939-45"
Wasa, 2004 cykl uliki

s. 19, 22, 51, 304.

MD

A.L.
P.P.R.
Ostrowiec
Kielce

Wolff Helena
po. dr. "Anka"

Skierowana przez władze centralne P.P.R. w 1944 r.
miej. weszła w skład sztabu obwodowego P.L. jako
brzoza sanitarna okr. kieleckiego. Łonjan. - walczyła służbą
sanitarną. Uczestniczyła w akcji wyprowadzenia z obozu
w Kielcach grup jeńców rosyjskich z 14-15 maja 1944 r. Brała
udział w bitwach partyzanckich. W ostatniej bitce 1944 r.
wzięto do niewoli i badano i rozstrzelano w drodze do
starcachowic, zakopano w Brzołach Trzeckich.

M.M. 99x

Red. Eugeniusz Wielicz. Twanicki, "Echo Puszczy Jodłowej"
wyd. Min. Obr. Narod. W-9 1969 r. wydanie I, 300
str. 147, 148, 149, 176, 177, 178, 205, 228, 264, 275-27

AL

WOLF Helene

ps. "Anke"

Obw. III
lekarke (mężyna) potyczce z
Nizurami w V¹¹ 1944 w lesach stawa -
deszczach, torturowane i rekon-
dowane w Staszowie

Zob. Wspomnienie 201. AL i AL, W-wa 1962,
S. 280, 283, 340-342, 344

DK. F. 01.

Kielce
AL

nr 1
Wolf Helena ps. "Anka"
Szef sanitarny drzew AL
od jesieni 1943 do wiosny 1944 organizuje
kilkie dwutygodniowych kursów sanitarnych
dla członków ludowego Związku Kobiet

B. Hillebrandt - "Partyzantka na Kielce-
wie 1939-1945"

E rak. 10/36

1

FUNDACJA

AL

WOLF Helena

1939 "Anka" 1945

doktor

AK

Zob.
W. Bonobohaty, "Tęcza", wyd. II, W-wa-1988, s. 346

TC98

AL
Okr.
Radom

+
Wolff Helana
ps. „Doktor Anka”
zmarła w wieku lat 29

Kierowała sanitariatem III Kieleckiego Obwodu
A.L. opiekowała się również ludnością cywilną
Ciężko ranna w walce z hitlerowską okupacją
w lasach starachowickich zmarła 30. X 1944r.

Zob. Jerzy Ślaski „Polska Walcząca” t. III str. 228
Wyd. Inst. Wyd. „Pax” W-a 1986r.

MU.20031

i.

7.6

+ Wolff Helena ps "Doktor Norka"

Stępniewski Tadeusz: Kobiety w służbie
zdrowia podczas II wojny światowej.
[w:] Kobiety polskie w walce 1939-1945
s. 38, 39

D.K. 97

"i"

† 1944

Mjr. WOLFF HELENA
ps. "Doktor Anka"

Polska Kolegia
AL
Kielce

Lekarka Polski Walczącej, męcząca
semitamiem III Kieleckiego Okręgu AL
Ciepko nenna zmarła w wieku 29 lat 30⁸ 1944r.

Zob. Śleska J. "Polska Kolegia" T. 3 Noc
Warszawa 1986 s. 228

B. EAPAK

A. Baj 199

+

17w

mijs Wolff Helene „dv Anke“

17 Koimunistre me dane, kbove
dostavore prof. Trnlyjskij
zab list Trnlyjskij

68

z 15. 9. 96
gref sam Terry Kulelenzo Obvodu 17h
zgineta w party zentee 1944

fotografii poverle dv sedesvodi z 1944

PL
Kielce

++
WOLFFOWNA Helena

1915-1944 ps. "Anka" "Doktor Anka"
mjr PL, członek sztabu Głównego
GL szef służby sanitarnej II i I
Brygady PL im. Ziemi Kieleckiej.
Zginęła 31. X 1944.

Zob.

Sylwetki Kobiet Żołnierzy
Fundacja „Archiwum i Muzeum
Pomorskie Armii Krajowej oraz
Wojskowej Służby Polek.

DRut
2004

str. 374, 375, 376, 377

AL
Kielce

† 1944

WOLFFÓWNA Helena

Helena Wolffówna, lekarz, szef służby sanitarnej w obw.
zginęła po wzięciu do niewoli w lasach świętokrzyskich

zob.list M.Turlejskiej Łdz.1975/WSK/98,poz.1.2

Zgier '98

teczka Turlejska

odzie III/kieleckim/AL/
h jesienią 1944 r.

† 1944r

dr WOLFF Helena

ps. „Anna”

Przedstawicielka Komitetu Pomocy
Jęńcom Radzieckim; Szef sanitarny
Obłodu III radomsko-kielckiego AL,
wratowała w V. 1944r 56 chorych jęńców
ze szpitala w Kielcach.

zdob. „Kobiety w ruchu oporu” Henryka Piśkurnowicza
w czerop. „Za Wolność i Lud” nr 10, 1986r
(bibl. podr. KSL)

E.F. 03

AL-
Obłód radomsko-
kielcki
okr. Radom

i

V-1

K.Grun. II LWP

+
WOLFF Helena

268. Wolf Helena ps. "Anka", major doktor - pośmiertnie.
Rozk.pers. NDWP Nr.569 z dnia 15.07.1945 r.

(s. 30)

zob. Imienny spis oden. K. Grun
WGH sygm. 10 | 86 | 58

L. Świt. II 2001

T.... WSK

GL
AL
Kielce

dr. WOLFF Helena

VI. Fotografie

1. zdj.: okupacyjne z bronią w ręku,
Lb. O.I., repr. (8x14) szt. 1
2. zdj. z prasy - ksero, szt. 2

Z. Świt. 2013r.

1. WSK - Jędrzej osobose

2. T... | WSK

3. repr. 14x8

4.

5. WOLFF Helena

6. N.NI

7.

8. Uwagi: Opis (otóżkiem)
na odwrocie fotogr.

do curl. Strzeleckiej

Helena Wolff

II Plukaⁿ szet sanitarny
obwod. PL Kielce

44838

do aut. J. Sreleckiej

Helena Wolff

"Anka", zref.

Samuelowicz, ul. Włodki

1939 Kielce

1945

Szef służby sanitarnej III Obwodu AL
dr Helena Wolf - "Anka"

DR ANKA

Studia lekarskie ukończyła w czasie niemieckiej okupacji. I jako lekarz stanęła do pracy w nowo powstałej Polskiej Partii Robotniczej. Organizowała od podstaw centralny sanitariat Gwardii Ludowej. W roku 1944 gdy Gestapo

zaczyna jej deptać po piętach dr Anka zostaje szefem służby zdrowia III Obwodu partyzanckiej armii w województwie kieleckim. Organizuje tam szpitale polowe i bierze czynny udział w walkach partyzanckich. Za mgstwo i odwagę otrzymuje Krzyż Grunwaldu i stopień kapitana Armii Ludowej.

Zaskoczona w lasach starachowickich przez grupę wlasowców, po bohaterkiej obronie, ciężko ranna, dostaje się w ręce hitlerowców. Badana przez gestapo nie mówi ani słowa. Umiera z upływem krwi w szpitalu w Wierzbniku.

Dr Helena Wolf, w chwili gdy umierała, miała 28 lat.

Pochodziła z zamożnej, mieszczańskiej rodziny warszawskiej. W pierwszych latach studiów była działaczką OMS "Zycia". Wykazywała duże zdolności naukowe - pracowała w Zakładzie Anatomii Patologicznej pod kierunkiem prof. dr. Paszkowicza. Wzrosła jej wielką naukową karierę.

dr Wolf Helena ps. dr. Anka

67

WOLFF Helena

